

**Príhovor Svätého Otca Františka
k účastníkom svetového kongresu organizovaného
Kongregáciou pre katolícku výchovu (a študijné inštitúty)**

Aula Pavla VI., 21. novembra 2015

Prof. Roberto Zappalà, školský riaditeľ Inštitútu Gonzaga v Miláne:

Katolícke výchovno-vzdelávacie inštitúcie sa nachádzajú v mnohých krajinách a v rozličných kultúrno-spoločenských kontextoch: v bohatých i rozvojových krajinách, mestách i na vidieku, v prevažne katolíckych krajinách i tam, kde sú katolíci v menšine. Čo podľa vás v týchto rozmanitých podmienkach robí inštitúciu skutočne kresťanskou?

Pápež František:

Aj my kresťania sme v menšine. A prichádza mi na um to, čo povedal, jeden veľký mysliteľ: „Vzdelávať znamená uvádzať do celej pravdy“. Nemožno teda hovoriť o katolíckom vzdelávaní bez toho, aby sa hovorilo o ľudskosti, pretože podstatou katolíckej identity je Boh, ktorý sa stal človekom. Rozvíjanie správnych postojov, plne ľudských hodnôt, otvára dvere semenu kresťanstva. Potom nastupuje viera. Kresťansky vzdelávať neznamena len katechizovať: to je len jedna časť. Neznamena to len prozelytizmus – nikdy nerobte v školách prozelytizmus! Nikdy! – Kresťansky vzdelávať znamená rozvíjať u detí a mládeže ľudské hodnoty, a to vo všetkých oblastiach. Jednou z nich je aj transcendentná realita. Dnes sa prejavuje tendencia k neopozitivismu, teda k zameraniu výchovy len na imanentné oblasti, na hodnotu imanentných vecí, a to tak v krajinách kresťanskej tradície, ako aj v ostatných krajinách. To znamená, že mladí ľudia sa neuvádzajú do plnej skutočnosti: zabúda sa na transcendentno. Pre mňa je najväčšou krízou výchovy z kresťanského pohľadu táto uzavretosť voči transcendentnu. Sme uzavretí voči transcendentnu. Musíme si pripraviť srdcia, aby sa Pán mohol prejaviť, no v plnosti – teda v plnosti ľudskosti, ktorá má aj transcendentný rozmer. Vychovávať ľudsky, ale s otvoreným horizontom. Akákoľvek forma uzavretosti neprospejeva výchove.

Fr. Juan Antonio Ojeda, vyučujúci na Malagskej univerzite (španielsky):

Svätý Otče, vo svojich príhovoroch spomínate prerušenie vzťahov medzi školou, rodinou a ostatnými spoločenskými inštitúciami. Preto nás často vyzývate k tomu, aby sme podporovali a osobne prežívali kultúru stretnutia. Čo to znamená pre subjekty zapojené do výchovno-vzdelávacieho procesu?

Pápež František:

Je pravdou, že nielenže sa prerušili tieto vzťahy, ale vzdelanie sa stalo aj príliš selektívnym a elitárskym. Zdá sa, že právo na vzdelanie majú len národy alebo jednotlivci, ktorí majú istú úroveň alebo isté schopnosti; potom, samozrejme, nemajú právo na vzdelanie všetky deti a všetci mladí. Ide o celosvetový fenomén, ktorý nás zahanbuje. Ukazuje totiž na selektívny prístup k ľuďom, ktorý namiesto zblížovania národov vedie k ich vzdalovaniu; vzdaluje tiež bohatých od chudobných; jednu kultúru od druhej... A to sa deje aj v malom: výchovné spojenectvo (patto educativo) medzi rodinou a školou sa prerušilo! Treba začať odznovu. Aj výchovné spojenectvo medzi rodinou a štátom je prerušené – okrem prípadov, keď ide o ideologický štát, ktorý chce profitovať zo vzdelania, aby mohol rozširovať svoju ideológiu: ako boli napríklad diktatúry, s ktorými sme sa stretli v minulom storočí. Je to hrozné. Medzi

zle platených pracovníkov patria učители a vychovávateľa: čo na to možno povedať? Jednoducho, že štát nemá záujem. Ak by mal, veci by sa diali inak. Takže výchovné spojenectvo je prerušené. A tu nastupuje naša úloha: hľadať nové cesty.

Počuli sme svedectvo otca zo Senegalu... [obracia sa k nemu] ty, dobre si povedal: treba sa snažiť robiť to, čo robil Don Bosco. Don Bosco sa v tých najtvrdších časoch slobodomurárstva v Severnej Itálii usiloval o „núdzovú výchovu“. Aj dnes potrebujeme „núdzovú výchovu“, treba sa zamerať na „neformálnu výchovu“, pretože formálna výchova je v dôsledku pozitivistického dedičstva ochudobnená. Obsahuje len rozumový technicizmus a jazyk rozumu. Preto je ochudobnená. Túto schému treba narušiť. Existujú skúsenosti v tomto smere - cez umenie, šport... Aj umenie a šport vychovávajú! Treba sa otvoriť novým obzorom, vytvoriť nové vzory... Máme veľa skúseností: napríklad tú, čo bola prezentovaná na tomto fóre - projekt Scholas occurrentes, ktorý sa usiluje práve o otvorenie horizontu vzdelávania, aby nezahŕňalo len rozumové znalosti. Poznáme totiž tri jazyky: jazyk rozumu, jazyk srdca a jazyk rúk. Výchovno-vzdelávací proces sa musí uberať po týchto troch cestách: učiť myslieť, pomáhať správne počúvať a sprevádzať pri činnosti. Teda všetky tri jazyky musia byť v súlade. Dieťa, mladý človek, si myslí to, čo cíti a čo robí; cíti to, čo myslí a čo robí; a robí to, čo si myslí a čo cíti. A tak sa výchova stáva inkluzívnou, pretože všetko má v nej svoje miesto; je inkluzívna aj po ľudskej stránke. Výchovné spojenectvo bolo narušené v dôsledku vylúčenia niektorých. Hľadáme len najlepších, tých najvybranejších - ktorí sú najinteligentnejší alebo majú peniaze na zaplatenie lepšej školy či najlepšej univerzity - a ostatných nechávame bokom. Svet nemôže napredovať pomocou selektívneho vzdelávania, pretože to nie je sociálne spojenectvo, ktoré by spájalo všetkých. A tu je naša úloha: hľadať cesty pre neformálnu výchovu. Cestou umenia, športu, a mnohými inými... Veľký brazílsky učiteľ - sú tu nejakí Brazílčania?... jeden z vašich - hovorieval, že v škole, v klasickej škole, sa treba vyhýbať tomu, aby sa skĺzlo len k odovzdávaniu vedomostí. Pravá škola musí odovzdávať vedomosti, zvyklosti a hodnoty; a keď škola nie je schopná to všetko robiť, ide o selektívnu a exkluzívnu školu, vyhradenú len pre niekoľkých.

Som presvedčený, že súčasná situácia, v ktorej je narušené výchovné spojenectvo, je veľmi vážna. Pretože vedie ku selekcii „super ľudí“, no iba na základe kritéria rozumu a kritéria záujmov. Za tým sa vždy - vždy! - skrýva vidina peňazí, ktorá ničí pravú ľudskosť. To, čo môže pomôcť, je aj istá zdravá a úctivá neformálnosť: to je pri vzdelávaní prospešné. Pretože formálnosť sa často zamieňa s prísnosťou. Ale vrátim sa prvej otázke: tam, kde je prísnosť, nie je ľudskosť, a kde nie je ľudskosť, nemôže vstúpiť Kristus! Má zatvorené dvere! Dráma uzavretosti má korene v prísnosti. A ľudia chcú niečo iné; a keď hovorím „ľudia“, myslím všetkých nás, rodiny... Chcú spolunažívať, viesť dialóg - kardinál Versaldi zdôraznil toto: chcú dialóg. No keď je výchovné spojenectvo narušené a panuje prísnosť, neexistuje miesto pre dialóg: mňa zaujíma to moje, teba to tvoje a nie je tu miesto pre všeobecné dobro a pre bratstvo. Mal som dve skúsenosti tu vo Vatikáne, keď som pri rozhovoroch so študentmi z piatich kontinentov organizovaných v rámci Schola occurrentes, som zažil potrebu jednoty; a dnes sa ponúka práve opačný projekt - rozdeľovanie, nie zjednocovanie; a tiež selektívnosť.

„Čo to znamená pre subjekty zapojené do výchovno-vzdelávacieho procesu?“ - tak sa končila

otázka. Znamená to riskovať. Vychovávateľ, ktorý nedokáže riskovať, nenapomáha výchove. Otec a mama, ktorí nevedia riskovať, nevychovávajú dobre svoje dieťa. Riskovať rozumným spôsobom. Čo to znamená? Je to ako učiť chodiť. Keď učíš dieťa chodiť, učíš ho, že jedna noha musí zostať pevne na zemi, na ceste, ktorú pozná; a druhá sa snaží dostať vpred. To ho môže ochrániť, ak sa pošmykne. Výchova znamená presne toto. Si si istý v tomto bode, ale to nie je nič definitívne. Musíš urobiť ďalší krok. Možno sa pošmykneš, ale sa zdvihneš a ideš vpred... Skutočný vychovávateľ musí byť majstrom rizika, no rozumného rizika, samozrejme. Ako som sa to práve pokúsil vysvetliť. Nuž neviem, hádam som odpovedal na tú otázku...

Sestra Pina Del Core, dekanka Fakulty pedagogických vied Auxilium v Ríme:

Svätý Otče, aké úlohy čakajú učiteľov v čase „rozdrobenej tretej svetovej vojny“, aby sa neuzavreli len do seba, ale stali sa trpezlivými tvorcami pokoja? Ako by ste povzbudili všetkých vychovávateľov, ktorí sa so zápalom venujú tomuto delikátnemu poslaniu?

Pápež František:

Predovšetkým by som chcel povedať jedno svedectvo vzhľadom na to, čo práve povedala generálna predstavená Congregatio Iesu et Mariae. Keď som bol rektorom univerzity, moja sekretárka bola tiež členkou tejto kongregácie - ešte žije, je to staručká sestra Asunción. A táto sestra, ktorá robila na univerzite sekretárku, si napoludnie zjedla svoj chlebík, vzala si auto a vydala sa na perifériu, kde robila riaditeľku školy pre chudobných. Sekretárka univerzity, teologickej fakulty, išla k chudobným. Mnohé podobné kongregácie tiež nikdy nezabudli na túto víziu. Možno v niektorých momentoch viac zdôrazňovali prácu medzi elitou mesta, ale mali povolanie ísť na perifériu, tam, kde sa zrodili... A koľké zakladateľky rehoľných kongregácií sa zrodili, aby pomáhali dievčatám, koľkí zakladatelia pomáhali chlapcom na ulici, chudobným chlapcom! Hovoril som o Don Boscovi... Keby tu čírou náhodou bola matka predstavená, chcel by som jej verejne poďakovať za jej kongregáciu a za všetky mužské i ženské kongregácie, ktoré nikdy nezabudli na perifériu!

Niekoľko by mohol povedať: „My však musíme vychovávať manažérov! Musíme vychovávať ľudí, ktorí vedú rozmýšľať, ktorí robia to a to...“ To je pravda, to treba robiť. No keď som bol v Paraguaji, v jednej škole na periférii zorganizovali niekoľkodňové stretnutie s mladými - nehovorím, že s mladými z ulice, ale z periférie - ktorí boli chudobní, chýbali im aj základné životné potreby. A títo mladí chlapci a dievčatá medzi 14. a 16. rokom sa rozhodli hovoriť o niektorých veľmi ťažkých témach. Počul som ich diskusiu a závery na jednu z tém: tehotenstvo mladistvých. Pomyslel som si: ako je to možné, že títo mladí, ktorí žijú v takýchto podmienkach, na brehu často sa rozvodňujúcej rieky, ktorí majú nedostatok jedla, sú schopní takto uvažovať? Pretože mali správnu metódu a učiteľa či učiteľku, ktorí ich sprevádzali. Nikto, nikto nemôže byť vylúčený z možnosti získať tieto hodnoty, nikto! A preto je prvou úlohou, ktorú od vás žiadam: zanechajte miesta, kde je dostatok učiteľov a choďte na periférie. Vyhľadávajte ich. Alebo si ich stanovte ako cieľ! Hľadajte núdznych, chudobných. Oni majú niečo, čo nemajú mladí z bohatších štvrtí - nie zo svojej vlastnej viny, ale v dôsledku spoločenských podmienok - majú skúsenosť ako prežiť, zakúsili aj krutosť, hlad a nespravodlivosť. Ich ľudskosť je zranená. A verím, že naša spása prichádza zo zranení jedného zraneného človeka na kríži. Oni z týchto zranení dokážu získať poznanie, ak ich šikovný vychovávateľ bude viesť. Nejde o to, ísť tam robiť charitu, učiť ich čítať a dať im

FRANTIŠEK: Príhovor k účastníkom svetového kongresu
organizovaného Kongregáciou pre katolícku výchovu

jest... nie! To je potrebné, no je to len dočasné. Je to prvý krok. Úlohou je - a k tomu vás povzbudzujem - ísť tam a naučiť ich ako rozvíjať oblasti ľudskosti, rozumu, hodnôt, zvykov, aby mohli napredovať a druhým prinášať skúsenosti, ktoré sú im neznáme.

V tejto istej sále sme pred pätnástimi dňami - ak si dobre pamätám - prijali 7000 Rómov z celej Európy. Príhovor mal jeden z nich, ktorý vyrastal v rómskej osade a teraz je v slovenskom parlamente. A mohol svojou odlišnou skúsenosťou obohatiť tých, čo túto perifériu nepoznajú. Isté skutočnosti sa totiž lepšie chápu z periférie, než z centra, lebo ty, ktorý si v centre, máš stále strechu nad hlavou, si stále chránený...

Narušené výchovné spojenectvo, selektívnosť, vylúčenie, dedičstvo selektívneho pozitivizmu - tieto veci treba vyriešiť. A napredovať v plnení tejto úlohy. Jednej kongregácii sestier, ktoré majú osobitné poslanie na juhu Argentíny, v Patagónii, som povedal: „Prosím vás, zavrite polovicu (internátnych) škôl v hlavnom meste Buenos Aires a pošlite sestry tam, na túto perifériu vlasti“. Pretože odtiaľ prídu nové zdroje, nové hodnoty a prídu tiež ľudia schopní obnoviť svet. Chodte na perifériu. Chcem však zdôrazniť: ísť na perifériu neznamená len robiť dobročinnosť. Vo výchove treba sprevádzať mladých na ceste potiaľ, pokiaľ až môžu ísť. Saleziánom v Turíne som povedal - „robte to, čo robil Don Bosco v jeho dobe, keď bolo mnoho detí na ulici: núdzovú výchovu, pestrú výchovu“.

Ďalej sa rehoľná sestra pýtala, „aké úlohy čakajú učiteľov v čase ‚rozdrobenej tretej svetovej vojny‘“. Aké je najväčšie pokušenie v čase vojny, v tejto chvíli? Múry. Ochrániť sa múrmi. Najväčšou chybou vychovávateľa je to, ak vychováva „za múrmi“. Ide o výchovu medzi múrmi: múrmi selektívnej kultúry, múrmi kultúry bezpečia, múrmi sociálneho sektoru, ktorý je v blahobyte a už sa nerozvíja.

Na záver by som chcel práve v súvislosti s touto otázkou vyzvať vychovávateľov a vychovávateľky, aby sa zamysleli - a to je ich domáca úloha, ale majú ju vypracovať v spoločenstve! - nad skutkami milosrdenstva, nad štrnástimi skutkami; aby sa zamysleli, ako ich robiť, ale vo výchove. Nežiadam vás, aby ste zdvihli ruky tí, ktorí ich dobre ovládajú naspamäť. Raz som to v tejto sále urobil: bola plná... A zdvihli ruky sotva dvadsiati... Ale zamyslíte sa nad tým: je v tomto roku milosrdenstva len almužna milosrdenstvom? Alebo: ako môžem spraviť skutok milosrdenstva pri vyučovaní či vo výchove? Ide o diela Otcovej lásky; prvé slová, čo povedal kardinál Versaldi: diela Lásky. Čo môžem urobiť pre to, aby bola v tomto roku milosrdenstva zvlášť vyzdvihnutá Otcova láska, aby sa dostala do našich výchovných diel?

Veľmi pekne vám ďakujem, vychovávateľa a vychovávateľky - ktorí ste tak slabo platení - ďakujem vám za to, čo robíte. Musíme prevychovať mnohé spoločnosti. Musíme prevychovať Európu. Rektor istého kolégia, jezuita, mi povedal, koľko ho to stálo, aby zmenil zmýšľanie, prevychoval na cestu, ktorú si dnes Cirkev žiada. Takto sa možno priblížiť aj k neveriacim. Chcel by som sa poďakovať ešte jednému vychovávateľovi, ktorý sa stal vychovávateľom cestou kánonického práva - neviem, ako je to možné, ale stal sa ním - kardinál Grocholewski. Je tu prítomný. On je príkladom, ktorý odpovedá na prvú otázku: uzatvoril totiž zmluvy s univerzitami na celom svete, katolíckymi i nekatolíckymi. Prečo? Pretože výchovné nadšenie vedie k tomuto: humanizácii ľudí. Preto aj jemu verejne hovorím: „Vďaka, Eminencia!“.

FRANTIŠEK: Príhovor k účastníkom svetového kongresu
organizovaného Kongregáciou pre katolícku výchovu

Neviem, čo nasleduje v programe... Už sa končí? Veľká vďaka za vašu prácu. A želám vám dobrú chuť. A teraz sa spoločne pomodlime k Panne Márii: Zdravas' Mária...